

тремальних факторов, являється ведущим направлением в деятельности психологической службы органов внутренних дел.

ДОСТУПНІСТЬ ДЖЕРЕЛ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО УТВОРЮЮТЬСЯ В ПРОЦЕСІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

О.В. Одинцова

*(Луганський державний університет внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка, Україна)*

Однією з ключових проблем сучасної вітчизняної кримінологічної науки визнано проблему отримання науково обґрунтованого уявлення про стан та динаміку злочинності України, окремих її видів [9, С. 9, 17], особливо в умовах високого рівня латентності злочинності, коли через низку причин виникають сумніви у достовірності статистичної інформації. Тому актуальною постає проблема розширення джерел об'єктивної дослідницької інформації про злочинність, з'являється нагальна потреба в самостійних дослідженнях, присвячених аналізу безпосередньо джерел кримінологічної інформації на предмет їх достовірності, повноти, доступності.

Слід зазначити, що в науковій та учбовій літературі з кримінології не приділяється увага доступу тих чи інших джерел кримінологічної інформації. А між тим, зрозуміло, що вже на етапі вибору теми дослідження вчений повинен мати чітке уявлення про їх доступність.

З огляду на тематику конференції подана стаття присвячена строкам зберігання деяких джерел кримінологічної інформації, що утворюються районними та міськими органами внутрішніх справ, управліннями Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України) в областях та АР Крим. Це

кримінальні справи, порушені за статтями Кримінального кодексу України (далі – КК України), що підслідні органам внутрішніх справ згідно з ч.ч. 2, 5, 6 ст. 112, ст. 425 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України), і було закрито на стадії досудового слідства відносно померлого (ст. 6 ч. 1 п. 8 КПК України), за відсутністю складу злочину (ст. 6 ч. 1 п. 2 КПК України). Крім того, це такі важливі, на думку вітчизняних та російських вчених, джерела, як матеріали про відмову у порушенні кримінальної справи [8, С. 107], службові розслідування стосовно працівників органів внутрішніх справ [11, С. 5] та справи про адміністративні правопорушення, за якими рішення приймаються органами внутрішніх справ відповідно до ст. 222 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [10, С. 126; 12, С. 3].

У Наказі МВС від 4.06.2002 № 519 "Про затвердження Переліку документів, що утворюються в процесі діяльності органів внутрішніх справ, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій системи МВС України, із зазначенням строків зберігання документів, та Переліку документів, що утворюються в процесі діяльності внутрішніх військ МВС України із зазначенням строків зберігання документів" (далі – Перелік), як видно з його назви, визначено строки зберігання всіх зазначених нами джерел кримінологічної інформації.

Нижче для наглядності ми наводимо відповідну таблицю. Всі джерела кримінологічної інформації, що в ній містяться, є документами тимчасового зберігання, не належать до Національного архівного фонду України.

Виключення становлять матеріали про відмову у порушенні кримінальної справи. Позначка "ЕПК" означає, що документи можуть мати не тільки практичне значення, але й наукову, історико-культурну цінність, тому такі документи після проведення експертизи їх цінності Експертно-перевірною комісією МВС можуть бути віднесені до складу Національного архівного фонду (п.1.11 Переліку).

Строки зберігання джерел кримінологічної інформації

№ п/п	Назва джерела	Строки зберігання
	Документи службових розслідувань стосовно працівників органів внутрішніх справ, по яких прийнято рішення про: а) звільнення, позбавлення спеціального звання, обмеження в пенсійному забезпеченні; б) застосування інших, більш м'яких заходів стягнення; в) припинення розслідування у зв'язку з непідтвердженням фактів порушення законності.	25 років 5 років 3 роки (п. 242 Переліку).
	Справи про адміністративні правопорушення	3 роки (п. 477 Переліку)
	Матеріали про відмову у порушенні кримінальної справи	5 років ЕПК (п. 546 Переліку)
	Закриті кримінальні справи, порушені за ознаками статей КК України, що передбачають покарання: а) не більше 2 років позбавлення волі або покарання, яке не пов'язане з позбавленням волі (злочини невеликої тяжкості); б) не більше 5 років позбавлення волі (злочини середньої тяжкості); в) більше 5 років позбавлення волі (тяжкі та особливо тяжкі злочини).	2 роки 3 роки 5 років (п. 542 Переліку)

При знищенні кримінальних справ постанови про закриття справи вилучаються та зберігаються 5 років (примітка ст. 542 Переліку).

Таким чином, можна зробити висновок про те, що строки зберігання більшості джерел кримінологічної інформації, яким присвячена дана стаття (крім службових розслідувань

стосовно працівників органів внутрішніх справ, по яких прийнято рішення про звільнення, позбавлення спеціального звання, обмеження в пенсійному забезпеченні), є досить короткими – від 2 до 5 років. Тобто, з точки зору законодавця, вони не мають великої практичної, наукової, історико-культурної цінності. Виключення можуть становити лише матеріали про відмову у порушенні кримінальної справи, які Експертно-перевірною комісією МВС можуть бути віднесені до складу Національного архівного фонду. Це означає, що тоді такі матеріали підлягають постійному зберіганню у державному архіві МВС або його архівних підрозділах в АРК та областях, з ними можна ознайомитись у читальному залі архіву в порядку, закріпленому у Наказі МВС України від 3.11.2003 № 1308 "Про затвердження Інструкції про організацію архівної роботи в органах внутрішніх справ".

На нашу думку, можна погодитись із законодавцем, що зазначені документи втрачають практичну цінність впродовж строків зберігання, закріплених Переліком, і не мають історико-культурну цінності. Однак, ми вважаємо, що деякі категорії кримінальних справ, справ про адміністративні правопорушення, матеріалів про відмову у порушенні кримінальної справи, зберігають наукову цінність протягом строку, який, на нашу думку, складає не менше 10 років.

Можливість порівняти результати, отримані за кілька років, хоча б за десятиріччя, дозволяє простежити динаміку показників, вийти на прогностні індикатори, що значно збагачує наукове дослідження, дозволяє отримати цінну інформацію, яку можна виявити лише в режимі моніторингу.

На сьогодні кримінолог, соціолог злочинності, розпочавши дослідження якогось соціального явища (наприклад, алкоголізму, деяких аспектів наркоманії, незаконного обігу зброї), інформація про які міститься в справах про адміністративні правопорушення, підслідних органам внутрішніх справ, має можливість вивчати означені вище джерела лише за останні 3 роки. Інших джерел кримінологічної інформації, альтерна-

тивних зазначеним, крім статистичних даних і даних, які він може знайти у роботах колег, у його розпорядженні не має. Однак статистичні данні являють собою лише кількісні дані. Таким чином, він втрачає великий масив емпіричної інформації якісного характеру.

Несприятлива для науковця є ситуація й при дослідженні такої актуальної проблеми сьогодення, як злочинності у сфері господарської діяльності (розділ VII КК України). Адже загальновідомим є положення про те, що злочини у цій сфері мають дуже велику суспільну небезпеку у зв'язку з тим, що завдають великої матеріальної шкоди державі, і в той же час характеризуються високим рівнем латентності. Тому існує нагальна потреба в тому, щоб вивчати це явище за максимально великою кількістю видів джерел кримінологічної інформації. Недостатньо обмежуватись даними офіційної статистики, вивченням кримінальних справ, за якими судом винесено вирок. В умовах високого рівня латентності цієї категорії злочинів і кримінальні справи, закриті на підставі ст. 6 ч. 1 п. 2 КПК України (за відсутністю в діянні складу злочину), можуть мати науковий інтерес для дослідника за злочинами, які було закрито у зв'язку з недоведеністю завдання матеріальних збитків або отримання доходу у розмірах, передбачених диспозиціями КК України.

Органам внутрішніх справ підслідні 74 склади злочинів у сфері господарської діяльності. Особливістю 15 із них є те, що обов'язковою підставою для порушення кримінальної справи за тою або іншою статтею КК України, направлення її в суд з обвинувальним висновком у порядку ст. 232 КПК України, винесення судом обвинувального вироку необхідно підтвердити доказами, що діями, передбаченими диспозицією, було спричинено матеріальну шкоду або отримано незаконний дохід у певному розмірі або вартість предмету злочину складає певну суму. Необхідно зазначити, що розміри матеріальної шкоди або незаконного доходу, вартості предмету злочину, передбачені диспозиціями КК України, є достатньо висо-

кими. У зв'язку з обмеженістю об'єму роботи ми не будемо зупинятись на них детально, оскільки для більшості статей передбачено власні розміри, які до того ж, починаючи з 2004 року, щорічно змінюються переважно у сторону збільшення. Так, наприклад, станом на 2010 рік із 15 складів злочинів у 5 складах злочинів (ст. 202 ч. 1, ст. 210 ч.1, ст. 212 ч.1, ст. 212 ч.1, ст. 212-1 ч.1 КК України) мінімальний розмір матеріальної шкоди або незаконного доходу, або вартості предмету злочину складав 434 500 грн., у 6 складах злочинів (ст. 214, ст. 219, ст. 220, ст. 221, 232-1 ч.1, 232-2 ч.1 КК України) – 217 250 грн., в 1 складі злочину (ст. 227 КК України) – 130 350 грн., у 2 складах злочинів (ст. 203-1 ч.1, 223-1 КК України) – 8 690 грн., в 1 складі злочину (ст. 225 ч.1 КК України) – 1303,5 грн.

Зрозуміло, що діяння може містити в собі всі передбачені кримінальним законом ознаки суб'єкта, об'єкта, суб'єктивної сторони, об'єктивної сторони, крім зазначеного елемента об'єктивної сторони. І на цій підставі згідно зі ст. 6 ч. 1 п. 2 КПК України (за відсутністю в діянні складу злочину) співробітники органів внутрішніх справ зобов'язані відмовити за даним фактом у порушенні кримінальної справи, а у випадку порушення і недоведеності розміру шкоди або доходу – кримінальну справу закрити.

Згідно з розділом VII КК України 14 із 15 складів злочинів зазначеної категорії є злочинами невеликої тяжкості (88,9 %), 1 із 15 – злочином середньої тяжкості (11,1 %). Тобто переважна більшість кримінальних справ зазначеної категорії зберігаються в державному архіві МВС та його архівних підрозділах в областях та АР Крим лише 2 роки.

Сказане вище відносно кримінальних справ в повній мірі стосується матеріалів про відмову у порушенні кримінальної справи за цими статтями за тією ж підставою, оскільки не має гарантії, що Експертно-перевірна комісія МВС віднесе саме цю категорію матеріалів про відмову у порушенні кримінальної справи до Національного архівного фонду.

Наукову цінність для кримінолога можуть представляти й кримінальні справи, порушені за підслідними органами внутрішніх справ статтями розділу VII КК України, закриті відносно померлого за ст. 6 ч. 1 п. 8 КПК України. Оскільки обвинувачений може померти вже на заключному етапі досудового слідства, коли зібрано всі необхідні докази, то в таких кримінальних справах може міститися багато цінної для кримінолога інформації. При цьому слід відмітити, що із 74 складів злочинів у цій сфері, передбачених розділом VII КК України і підслідних органам внутрішніх справ, 40 складів злочинів (54 %) є злочинами невеликої тяжкості, 18 (24 %) – середньої тяжкості, 16 (22 %) – тяжкими або особливо тяжкими злочинами. А це означає, що більше половини кримінальних справ, порушених за цими статтями КК України, зберігаються в архівах лише 2 роки, майже четверта частина справ – 3 роки, і ще одна четверта частина – 5 років.

Говорячи про збільшення строків зберігання тих або інших джерел кримінологічної інформації певних категорій, ми вважаємо за потрібне навести приклад того, що в 2010 році в чинному законодавстві з'явився відповідний прецедент, який, безумовно, слід оцінити позитивно. До 22 березня 2010 року за п. 13 наказу Державної судової адміністрації України № 2 від 6.01.2006 року "Про затвердження Переліку судових справ, що утворюються в діяльності суду, із зазначенням строків зберігання документів" всі адміністративні матеріали, за якими рішення приймалися судами, теж підлягали зберіганню протягом 3 років. З 22 березня 2010 року – з дня набрання чинності наказу Державної судової адміністрації України № 22 від 11.02.2010 року "Про затвердження Переліку судових справ і документів, що утворюються в діяльності суду, із зазначенням строків зберігання" було подовжено строки зберігання однієї категорії адміністративних матеріалів. Справи про вирішення питання про притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення корупційних діянь державними службовцями 1-3 категорій та які обіймають інші посади, що прирівняні до

них, підлягають збереженню протягом 10 років (п. 17 Переліку 2), інші справи про вирішення питання про притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення корупційних діянь – 5 років (п. 18 Переліку 2).

Наведені вище тези є однією з перших спроб привернути увагу дослідників до існуючих проблем доступності джерел кримінологічної інформації, що утворюються в процесі діяльності органів внутрішніх справ, зокрема строків їх зберігання. Ми розуміємо, що для того, щоб аргументувати необхідність внесення змін до чинного законодавства відносно збільшення строків зберігання тих або інших джерел кримінологічної інформації певних категорій, віднесення їх до Національного архівного фонду України тощо, необхідно проводити додаткові дослідження, присвячені вивченню саме джерел кримінологічної інформації, в яких було б доведено, що вони мають наукову цінність.

Література

1. Кримінальний кодекс України № № 2341-III від 05.04.2001 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua.html>.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України № 1001-05 від 28.12.1960 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua.html>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення № 8073-X від 07.12.1984 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua.html>.
4. Наказ МВС від 4.06.2002 № 519 "Про затвердження Переліку документів, що утворюються в процесі діяльності органів внутрішніх справ, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій системи МВС України, із зазначенням строків зберігання документів, та Переліку документів, що утворюються в процесі діяльності внутрішніх військ МВС України із зазначенням строків зберігання документів". – 185 с.
5. Наказ Державної судової адміністрації України № 2 від 6.01.2006 "Про затвердження Переліку судових справ, що утворюються в діяльності суду, із зазначенням строків зберігання документів" [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua.html>.

6. Наказ Державної судової адміністрації України № 22 від 11.02.2010 року "Про затвердження Переліку судових справ і документів, що утворюються в діяльності суду, із зазначенням строків зберігання" [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua.html>.

7. Наказ МВС України від 3.11.2003 № 1308 "Про затвердження Інструкції про організацію архівної роботи в органах внутрішніх справ". – 176 с.

8. Закалюк А.П. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. – 424 с.

9. Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття // Інформаційний бюлетень Координаційного бюро з проблем кримінології. – Вип. 5. – К., 2002. – С. 5-29.

10. Кримінологія: Учебник для вузів / Под общ. ред. д.ю.н., проф. А.И. Долговой. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2007. – 912 с.

11. Мартиненко О.А. Злочини серед працівників органів внутрішніх справ: їх детермінація та попередження: Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 [Електронний ресурс] / Мартиненко О.А.; Харк. нац. ун-т внутр. справ України. – Харків, 2007. – 36 с.

12. Мельник М.І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції: Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 [Електронний ресурс] / М.І. Мельник; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2002. – 31 с.

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ

О. О. Прокопчук

А. О. Овчаренко

*(Криворізький факультет Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ, Україна)*

Українська держава головним своїм пріоритетом, найвищою соціальною цінністю визнала людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку. Важлива роль у захисті людини, її прав та свобод від протиправних і, щонайперше, насильницьких посягань належить органам внутрішніх справ. Але останнім часом ми все частіше стикаємося з випадками вчинення злочинів особами, на яких